

## บทที่ 3

### วิธีดำเนินการวิจัย

ในบทนี้ ผู้วิจัยนำเสนอรายละเอียดของวิธีการดำเนินการวิจัยประกอบด้วย รูปแบบการวิจัย เหตุผลในการเลือกพื้นที่เพื่อทำการวิจัย สถานภาพและบทบาทของผู้วิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการรายงานผลการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดต่อไปนี้

#### รูปแบบการวิจัย

การศึกษาระบบการทำและการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมการทำถังไม้ เพื่อวิถีชีวิตชุมชนในเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร เป็นการศึกษาซึ่งให้ความสำคัญกับการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง วิธีการวิจัยใช้ การศึกษาจากเอกสาร การสังเกต ควบคู่กับการสัมภาษณ์

#### เหตุผลในการเลือกชุมชน

การวิจัยครั้งนี้เลือกพื้นที่ศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ด้วยเหตุผล 3 ประการ ดังนี้

1. ความเก่าของชุมชน ชุมชนนี้เป็นชุมชนที่มีชาวจีนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งมีประวัติเก่าแก่ที่สุดของกรุงเทพมหานคร มีประวัติศาสตร์เคียงคู่กับการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์
2. ชุมชนที่เป็นย่านธุรกิจการค้า และเป็นจุดเริ่มต้นของภูมิปัญญาการทำถังไม้ในประเทศไทย และเป็นแหล่งรวมร้านค้าและจำหน่ายถังไม้ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย
3. ชุมชนนี้ยังไม่มีใครวิจัยในเรื่องดังกล่าวมาก่อน จากการสำรวจของผู้วิจัยยังไม่มีใครวิจัยเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมการทำถังไม้

## วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection) การศึกษาครั้งนี้ ใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลายวิธี ประกอบกัน ได้แก่ การเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) และการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Research) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. วิธีการเก็บข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) โดยแบ่งข้อมูลที่ทำการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 2 กลุ่มดังนี้

1.1 ศึกษารวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมการทำถังไม้ จากงานวิจัย บทความ จดหมายเหตุและสิ่งพิมพ์อื่น ๆ

1.2 ศึกษาจากหนังสือ บทความ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาใช้เป็นแนวทางการศึกษา ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมการทำถังไม้

2. การสังเกต (Observation) โดยวิธีการสังเกต 2 วิธี คือ

2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้ศึกษาจะสังเกตแบบมีส่วนร่วมในวิถีชีวิตและการทำงานของครอบครัวผู้ทำถังไม้ เช่น เข้าร่วมขั้นตอนการทำถังไม้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงที่สุดและต้องบันทึกข้อตอนรายละเอียดของพฤติกรรมเหล่านั้นจนกว่าจะสิ้นสุด

2.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non - Participant Observation) เป็นการสังเกตเชิงสำรวจสภาพเหตุการณ์โดยทั่วไป ๆ อาทิ สภาพแวดล้อมที่อาศัย ทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อหาหลักฐาน หรือข้อมูลต่างๆ โดยผู้วิจัยจะคอยสังเกตอยู่ห่างๆ และไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม

3. การสัมภาษณ์ (Interview)

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการสังเกต ประกอบกับการสัมภาษณ์ และจดบันทึกผลการสัมภาษณ์ โดยใช้การสัมภาษณ์แนวลึก (In-depth Interview) กับผู้สืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมการทำถังไม้ ผู้วิจัยได้จัดทำแบบสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า ซึ่งได้จากการศึกษาเอกสาร การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่วิจัย และการปรึกษาจากผู้รู้ เนื้อหาในการสัมภาษณ์แบ่งเป็น 6 ตอน ได้แก่

- ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง
- ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมการทำถังไม้
- ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการทำภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมการทำถังไม้
- ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมการทำถังไม้
- ตอนที่ 5 การนำภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมการทำถังไม้มาใช้ในวิถีชีวิตชุมชน
- ตอนที่ 6 ปัญหาและอุปสรรคในการนำภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมการทำถังไม้มาใช้ในวิถีชีวิตชุมชน

สำหรับบุคคลที่ผู้วิจัยถือว่าเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญและใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ดังนี้

1. ผู้สืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมการทำถังไม้ ย่านวัดปทุมคงคาราชวรวิหาร ถนนทรงวาด เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร จำนวน 13 คน
  - 1.1 คุณอาชัด แซ่ห่อง อายุ 83 ปี อยู่บ้านเลขที่ 1159 ถนนทรงวาด แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร
  - 1.2 คุณศิริชัย คັນสนียาณิช อายุ 83 ปี อยู่บ้านเลขที่ 1125 ถนนทรงวาด แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร
  - 1.3 คุณวรี คັນสนียาณิช อายุ 78 ปี อยู่บ้านเลขที่ 1169-1171 ถนนทรงวาด แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร
  - 1.4 คุณอรุณี ชุตินันตยานนท์ อายุ 70 ปี อยู่บ้านเลขที่ 1181-1183 ถนนตรีมิตร แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร
  - 1.5 คุณดรุณี ชุตินันตยานนท์ อายุ 68 ปี อยู่บ้านเลขที่ 1181-1183 ถนนตรีมิตร แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร
  - 1.6 คุณวาณี ชุตินันตยานนท์ อายุ 66 ปี อยู่บ้านเลขที่ 1181-1183 ถนนตรีมิตร แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร
  - 1.7 คุณเชียะอิม แซ่จั่ว อายุ 64 ปี อยู่บ้านเลขที่ 1153/1 ถนนทรงวาด แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร
  - 1.8 นางอุทัยรัตน์ ไชยโชติช่วง อายุ 60 ปี อยู่บ้านเลขที่ 1161 ถนนทรงวาด แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร
  - 1.9 คุณสุปรียา ไชยโชติช่วง อายุ 58 ปี อยู่บ้านเลขที่ 1159 ถนนทรงวาด แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร
  - 1.10 คุณสัณญา ไชยโชติช่วง อายุ 56 ปี อยู่บ้านเลขที่ 1131 ซอยคลองถมปทุมคงคา ถนนทรงวาด แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

1.11 คุณวิภา ไชยโชติช่วง อายุ 51 ปี อยู่บ้านเลขที่ 1159 ถนนทรงวาด แขวง สัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

1.12 คุณชูศักดิ์ ไชยโชติช่วง อายุ 50 ปี อยู่บ้านเลขที่ 1159 ถนนทรงวาด แขวง สัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

1.13 คุณอัญชลี ไชยโชติช่วง อายุ 44 ปี อยู่บ้านเลขที่ 1131 ซอยคลองถมปทุมคงคา ถนนทรงวาด แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

2. คราวเรือนที่ได้รับการถ่ายทอดจาก ผู้สืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรม การทำถังไม้ จำนวน 6 คน

2.1 คุณสุข จันทเริง อายุ 45 ปี อยู่บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 10 ตำบลกู่ทอง อำเภอ เชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

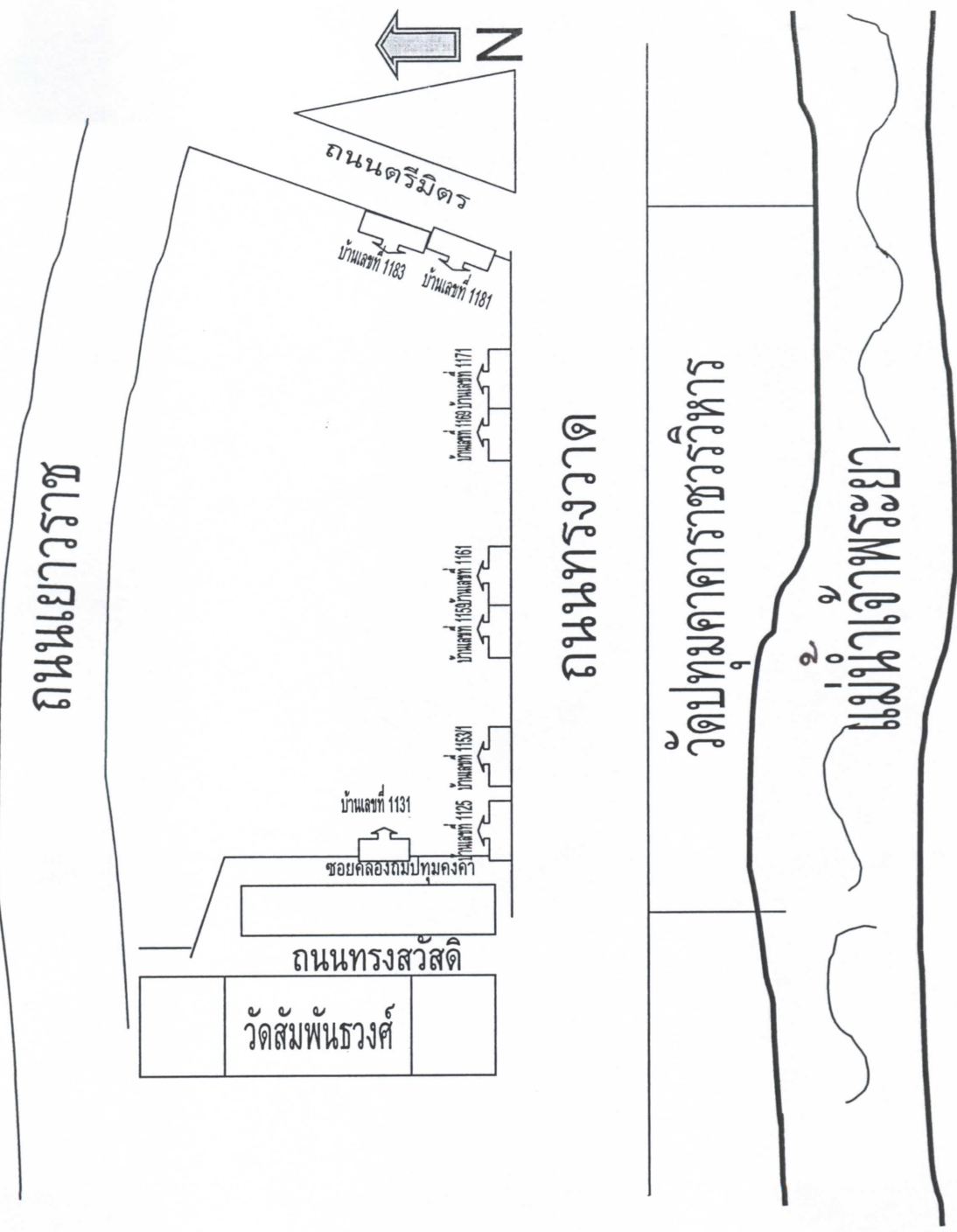
2.2 คุณเทวฤทธิ์ ศิริบุรี อายุ 37 ปี อยู่บ้านเลขที่ 172 หมู่ที่ 8 ตำบลเชียงยืน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

2.3 คุณวิสัย โคตรโสภา อายุ 36 ปี อยู่บ้านเลขที่ 98 หมู่ที่ 8 ตำบลเชียงยืน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

2.4 คุณสุทธิชัย พ่อคำ อายุ 32 ปี อยู่บ้านเลขที่ 88 หมู่ที่ 8 ตำบลเชียงยืน อำเภอ เชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

2.5 คุณอุทัย สีเนตรหอย อายุ 27 ปี อยู่บ้านเลขที่ 114 หมู่ที่ 9 ตำบลนาทอง อำเภอ เชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

2.6 คุณสมศักดิ์ ศรีโยจาน อายุ 27 ปี อยู่บ้านเลขที่ 134 หมู่ที่ 17 ตำบลเชียงยืน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม



แผนที่ 3 แผนที่กลุ่มผู้สืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านด้านหัตถกรรมการทำถังไม้

#### 4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่สำคัญที่สุดในกระบวนการวิจัยครั้งนี้ คือ ตัวผู้วิจัยเอง และนอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ใช้เครื่องมืออื่น ๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังต่อไปนี้

4.1 สมุดบันทึกการสังเกต และการซักถามประจำวัน

4.2 แฟ้มเก็บข้อมูลเพื่อแยกข้อมูลออกเป็นประเภทต่าง ๆ เพื่อความเรียบร้อยและการนำข้อมูลมาใช้ได้สะดวกรวดเร็ว

4.3 เทปบันทึกเสียงเพื่อความสะดวกรวดเร็ว และให้ความสามารถเก็บข้อมูลได้ครอบคลุมเนื้อหาครบถ้วน โดยเฉพาะข้อมูลสำคัญ ๆ ที่ผู้วิจัยไม่สามารถบันทึกไว้ทั้งหมดได้ทันในขณะที่ยังสนทนาซักถาม

4.4 กล้องถ่ายรูปเพื่อบันทึกภาพกิจกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญ และเห็นสมควรจะบันทึกไว้เป็นหลักฐาน ในการใช้เครื่องมือดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยได้สร้างความไว้วางใจ ทำความเข้าใจ และขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อน

4.5 การจดบันทึกภาคสนาม (Field Notes) ใช้การบันทึกข้อมูลจากการสังเกต และการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้รายละเอียดเกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษา จัดข้อมูลให้เป็นระบบแล้วนำไปวิเคราะห์ในขั้นตอนต่อไป

#### การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูล 2 ขั้นตอน คือ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น ซึ่งได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการบันทึกข้อมูลประจำวัน จะทำการวิเคราะห์ไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมเอกสาร โดยมีผู้เชี่ยวชาญในการช่วยวิเคราะห์ ตรวจสอบความถูกต้องกับเอกสารและหลักฐานก่อนบันทึกรายงาน โดยจัดแยกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นต่าง ๆ พิจารณาข้อมูลที่ได้แต่ละวันว่ามีเพียงพอที่จะตอบคำถามได้หรือไม่แล้วหาข้อมูลเพิ่มเติมในวันถัดไป

2. การวิเคราะห์ข้อมูลรวม เมื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า คือ จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และเอกสารต่าง ๆ หรือ จากการสัมภาษณ์ซ้ำ ๆ จากบุคคลและสถานที่ที่แตกต่างกัน จนกว่าจะได้ข้อสรุปที่ชัดเจนเป็นภาพรวมที่สามารถตอบคำถามได้ เพื่อเขียนรายงานต่อไป

## ระยะเวลาที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งสิ้น 1 ปี โดยแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 หลังจากผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จึงได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานในชุมชน เพื่อนำมาประกอบการเขียนโครงการวิทยานิพนธ์โดยใช้เวลาประมาณ 3 เดือน คือเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2545 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2546 ซึ่งระยะนี้ผู้วิจัยเข้าไปในชุมชนเป็นครั้งคราว โดยได้รับข้อมูลของชุมชนบางส่วนจากสำนักงานเขตสัมพันธวงศ์ เพื่อที่จะรวบรวมสภาพทั่วไปของชุมชน

ระยะที่ 2 เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546 ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2546 รวมทั้งสิ้น 5 เดือน ตัวผู้วิจัยเองอาศัยอยู่ในชุมชนทำให้ไปมาสะดวก โดยผู้วิจัยได้ขอความกรุณาให้ทางมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ได้ทำหนังสือไปยังสำนักงานเขตสัมพันธวงศ์ เพื่อขออนุญาตทำการเก็บข้อมูลในพื้นที่ดังกล่าว ในระยะนี้ผู้วิจัยได้สร้างความคุ้นเคยสนิทสนมกับบุคคลในชุมชนเพื่อจะได้ข้อมูลที่ดียิ่งขึ้น พร้อมทั้งเริ่มการสังเกต การสัมภาษณ์ การขึ้นตอนการทำถังไม้ พร้อมทั้งทำการบันทึกภาคสนาม (Field note) เป็นประจำทุกวันในขณะเดียวกันก็ทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กันด้วย และเริ่มเขียนรายงานเสนอให้อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ตรวจสอบให้คำแนะนำปรับปรุงแก้ไขเป็นระยะ ๆ อย่างน้อย เดือนละ 1 ครั้ง เป็นประจำ

ระยะที่ 3 เริ่มตั้งแต่เดือน กรกฎาคม 2546 ถึง พฤศจิกายน พ.ศ. 2546 เป็นช่วงที่ผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลการเขียนรายงาน และเมื่อเกิดปัญหาที่ต้องดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม จึงได้เดินทางเข้าไปเก็บข้อมูลอีกครั้ง จนกว่าข้อมูลจะสามารถตอบปัญหาได้ตรงประเด็น และเขียนรายงานได้สมบูรณ์ที่สุด และในระยะนี้ ผู้วิจัยได้แสดงการขอบคุณผู้ให้ข้อมูลตามสมควรอีกด้วย

## การรายงานผลการวิจัย

การเขียนรายงานวิจัยมีขั้นตอนดังนี้

1. เขียนรายงานเบื้องต้นเพื่อทบทวนข้อมูลที่มีอยู่ และข้อมูลที่ยังไม่สมบูรณ์พอที่จะตอบปัญหาการวิจัยได้ครบถ้วน
2. เก็บข้อมูลที่จำเป็นเพิ่มเติม และตัดข้อมูลบางประการที่ไม่สำคัญออก
3. เขียนรายงานฉบับสมบูรณ์โดยมีเนื้อหา ประกอบด้วย
  - 3.1 บทที่ 1 บทนำ
  - 3.2 บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.3	บทที่	3	วิธีดำเนินการวิจัย
3.4	บทที่	4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล
3.5	บทที่	5	การสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ